

vertit; sed hoc etiam de quovis avaro divite dictum patet ex doctrina S. Ambrosii, qui compluribus locis de quovis avaro censet apte dici, quod congreget non sua, ex eo quod dives sit econominus potius quam dominus divitiarum, ut cui Deus divitias non tam dederit, quam commiserit in pauperes distribuendas. Ideoque multis rationibus ostendit pauperum esse divitias, quas ipse recondit et congregat, et illam sepe repetit sententiam: « Esurientium panis est, quem tu delinens; nudorum indumentum est, quod tu recludis; miserorum redemptio est et absolutio pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias invadere bona, quot possis prestare quod velis: » ita D. Ambrosius *Serm. 81*; quæ iisdem fere verbis S. Basilii *serm. 6 ad divesc.* ad finem dixerat; similia quoque docet S. Chrysostomus *hom. 34 ad popul.*

Habacuc igitur supra citatus non sine grandi et oculo mysterio opes nominat *densum lutum*; quod arenum pili propheta belle Remigius in hunc modum illuminat: « Opes sunt densum lutum, quia sinceritatem mentis confundunt, et gravissimo pondere iniquitatis mentem premunt. » Duo grandia notat incommoda, lutum inficit, et quia densum premit, sic opes, quæ fere semper cum peccato conjunctæ, animum commaculant et gravant. Diserte S. Gregorius *lib. III Pastor. cap. XXI*: « Avarum inquit contra se densum lutum aggravare, et terrena lucra cum pondere peccati cumulare; » hinc Chaldaus pro *denso luto* veritatem *peccatorum*. Pingit ergo divina mentis inflammatione Vates opulentum ut tardam et languidam pœndem, quæ se luto denso et aggesto conspurcet et mole premat, sic ut olida celo Deoque sit, et putidam cæcæque mentem nequeat attollere. Cæcant enim vehementer opes, et infuscant lumen rationis; unde Syrus pro *denso luto* considerate veritatem *nubem luti*: haud sane major e luto vili et fimo vapor existit quam ex opibus sordidarum affectionum et scelerum nubes exhalant, quibus involuta mens et oppressa in summa celestium phaleris caligine et ignorantie versatur. Septuaginta interpretes aliam quamdam imaginem nobis exhibent et quidem opinione mea luculentam ad eandem rem intelligendam: hunc enim locum ita vertunt, *εως της και βαρυνον την κλιον αυτην σκληρας, usquequo et aggravat torquem suam graviter?* sic ut alludat Propheta ad Babyloniorum consuetudinem, de quibus eodem ipso capite meminerat, qui aureas sibi torques ad majestatem, pompam et honorem solebant imponere: sic avarus sibi opes ut insignes ad prædicationem phaleras moniliaque circumponit. Sed falleris, ait Vates, ore Dei fundens oraculum, quos torques pates aureos lutum sunt, nec tam illis ornaris quam oneraris; licet *monita* nuncupes, vincula sunt mera, et funesti laquei, quibus cum terra fœdissime indignissimeque ligeris, ut emergere vix queas et propitiando Nu-

mini assurgere. Et tamen in effatis prophetarum qui divinæ mentis sunt internumii, minæ graves is intentantur, qui in egerendo auro et condendo curam omnem vigiliasque reponunt, et in facibus avaritiæ consensuent: sic enim aperle Sophonias *cap. 1, 42*: « Visitabo, inquit, super viros defixos in facibus suis: » quod *lutum* vocavit Habacuc, hic *facies* dicit; quæ cum possint omne genus fœdæ voluptatis significare, qua tanquam luto atque facibus inquinari et conspurcari homines solent, de sordibus tamen avaritiæ proprie intelliguntur.

Chaldaeus veritatem, *animadvertam in viros qui summa tranquillitate fruuntur divitiis*; opes igitur vocat *facies*, in quibus illi miserandi pecuniarum aucupes et appetentes futilium bonorum defixi hærent, et summa, inquit, tranquillitate morantur; quæ tranquillitas non est conscientie pax vel honestæ mentis quies, sed ingens animi stupor, quo sensum omnem celestem perdidierunt, adeo ut *facies* delicias reputent, atque in his defigi pulchrum et beatum opinentur; unde quos noster Interpres dixit *viros defixos*, sacra lingua posuerat *כחבב קופתי*, hoc est *coagulatos*, congelatos, qui velut turpidissimi callum obduserint, atque in vitio et immensa illa cupiditate obdurati, toti prope et quotidiane malitiæ colluvione concreverint et coagulati: qui status mihi videtur longe miserissimus, neque enim sic animo affecti vel oculos habent, quibus divina judicia et pestem ante oculos positam contueantur, et aures ad piorum hominum conciones intelligendas, vel percipienda monita quibus in viam revocentur. *Æris* crepitus et numerorum sonantium dulcedo sapientium ipsiusque Dei vocem obtundit, ut sentiri nequeat, neque lumen honestatis ad mediam illam faciem tam concretam solidamque potest peringere. Quid igitur ait Sophonias? « Visitabo super viros defixos in facibus suis, » hoc est, puniam, animadvertem, statutam exemplum in eos rebelles lumini, in choicos illos, scabreos stereoribus involutos, in novos terre filios, qui spreto Numine cælum irrident bonaque divinæ, et incredibili vecordia illi rudes anteponunt; quo in loco etiam Vates haud dubiam eorum hominum calamitatem pertendit: « Disperierunt omnes involuti argento: » pulcherrima est imago. Ut puelli delicatuli et regii, quos magnificus et splendidus cultus recreare solet, aureis vulgo et purpureis fasciis involvuntur, quibus gestiunt et efferuntur, et præ illis regna et imperia fastidium, sic divitum cor animumque involutum argento facit: in eo se ostentant puelli levitate, et verarum opum despicientia et contemptum insaniant: illud si tollas, ut puelli plorant, et immani dolore afficiuntur: præ illo nihil faciunt conscientie bonæ fructum, decus virtutis, splendorem gratiæ, regnum cælorum, bonorum omnium fontem Deum. Argento munii et cataphracti nec vindicem Numinis manum reverentur, nec insolentem fortunæ ludum et commuta-

tionem timent, non demonum imminentem crudelitate, non erubem, non mortem reformidant. Divine hoc Salomon expressit in *Prov. XVIII, 41*: « Substantia divitis urbs roboris ejus, et quasi murus validus circumdans eum. » Argenteum murum circumdedit opulento, quo superbe gloriatur, et se putat divinorum judiciorum tela posse retundere: nullum esse arietem censet tam horribilis calamitatis, qui validum hoc vallum aureasque turres concutiat; sed frustra: « Disperierunt omnes involuti argento; » cor illud omni metallo durius tabefactum est; seiva et inexorabilis mors argenteum murum effodit; aurea illa propugnacula divinæ justitiæ telo conciderunt. Cujus rei memorabile exemplum S. Antonius de Padua, rusticus plane vir, et divinis prodigiis nobilis, hominum oculis exhibuit; qui cum mortuum nescio quem, bonis quidem multis abundantem, sed avaritia notatum, funebri oratione prosequeretur; divini quodam afflatu et luce Numinis atque ardore insinctus: « Verum quid dicam, inquit, de corde atque intimo animo istius hominis, quem imperio Dei obsecuta mors vite et mundo abstulit? Si Veritas, si Dei Filius clarissime asseruit, ubi noster sitthesaurus, ibi cor nostrum esse oportere, abite amici, et in thesauro, quem amplissimum reliquit, auro argenteoque referentem et maxime opulentum, quid rei tandem sit investigate. » Ivre continuo ut vir sanctus monuerat, et inter numeros cor defuncti repererunt. Hic lubet exclamare et stupere: « Disperierunt omnes involuti argento. » Ille infelix nummis involutus, qui impotentem cupiditate opes siterat, qui cor et mentem in thesauris suis infoderat, qui lumina divertebat sua, non justitiæ Solem videret impietatem et duritiam animi coarguentem, ita excors fuit et demontatus, ut etiam moriens corpus mammonæ dicere, quod eo novo et inaudito prodigio declarare Deus et generi humano inculcare voluit.

Opes sunt facies, quæ avaritiam involvunt.

Cogitandum divitiis defuncti cor post mortem in area auri et argenti reperitur.

Miser et detestandus avarorum status

Divitum hæreticus prodigi

tionem timent, non demonum imminentem crudelitate, non erubem, non mortem reformidant.

Divine hoc Salomon expressit in *Prov. XVIII, 41*: « Substantia divitis urbs roboris ejus, et quasi murus validus circumdans eum. » Argenteum murum circumdedit opulento, quo superbe gloriatur, et se putat divinorum judiciorum tela posse retundere: nullum esse arietem censet tam horribilis calamitatis, qui validum hoc vallum aureasque turres concutiat; sed frustra: « Disperierunt omnes involuti argento; » cor illud omni metallo durius tabefactum est; seiva et inexorabilis mors argenteum murum effodit; aurea illa propugnacula divinæ justitiæ telo conciderunt. Cujus rei memorabile exemplum S. Antonius de Padua, rusticus plane vir, et divinis prodigiis nobilis, hominum oculis exhibuit; qui cum mortuum nescio quem, bonis quidem multis abundantem, sed avaritia notatum, funebri oratione prosequeretur; divini quodam afflatu et luce Numinis atque ardore insinctus: « Verum quid dicam, inquit, de corde atque intimo animo istius hominis, quem imperio Dei obsecuta mors vite et mundo abstulit? Si Veritas, si Dei Filius clarissime asseruit, ubi noster sitthesaurus, ibi cor nostrum esse oportere, abite amici, et in thesauro, quem amplissimum reliquit, auro argenteoque referentem et maxime opulentum, quid rei tandem sit investigate. » Ivre continuo ut vir sanctus monuerat, et inter numeros cor defuncti repererunt. Hic lubet exclamare et stupere: « Disperierunt omnes involuti argento. » Ille infelix nummis involutus, qui impotentem cupiditate opes siterat, qui cor et mentem in thesauris suis infoderat, qui lumina divertebat sua, non justitiæ Solem videret impietatem et duritiam animi coarguentem, ita excors fuit et demontatus, ut etiam moriens corpus mammonæ dicere, quod eo novo et inaudito prodigio declarare Deus et generi humano inculcare voluit.

Enimvero dicit aliquis: Luculenti illæ opes saltem restant, nec pereunt, decori familia, hæreditus autem et ornamento et commodo future, qui fructus et divitum opulenta potest videri optabilis. Audiamus eundem Sophoniam, cujus malo clava sapientia et prompta celo oratione quam leviori mea divinatione rem exponere: subdit enim *cap. 1, 43*: « Et erit fortitudo eorum in direptionem: » hebræa vox *חיל*, quam interpres *fortitudinem* reddidit, non modo robor atque vires, sed etiam opes significat: itaque Pagninus *substantiam* dixit, et ita vertit in hunc locum, *erit substantia eorum in direptionem*. Quo eodem prope modo longe ante paraphrasas Chaldaeus, *erunt divitiæ eorum in spoliis*. O metuenda Numinis judicia! ita plane est, sic fit, hoc evenire videmus, ut amplius ille et exaggeratæ opes, in quibus stulto et scelerate concervandis cupidorum eorum cura et vigilie consumptæ sunt, brevissimo temporis intervallo pereant et dilapidentur. Aureum illud

malitiæ castellum dominos prodit, et admittit latrones furiosos a quibus spoliatur. Filius vecors et asotus, et in magnis opibus luxurians, quæ multis annis congesta fuerunt panis effundit, et fortunam omnem domus evertit. Lites quoque magnam partem exedunt, quæ arcano Dei judicio multæ et graves exoriuntur: ita constat plurimas familias, quæ fundatissime videbantur et omnium opinione florescentes, subito no motu concidere, inanes, desertas, spoliatas. Ingeniose belleque Diogenes apud *Stobæum Serm. 91*, divitiarum *fortuna vomitum* nuncupabat, quod ubi inanissima cupiditate et labore magno devoratæ fuerunt, sepe remanant clerissimeque transeat ad alios; quod Diogene longe in omnem partem sapientior Sophar hoc loco vidit, deque opibus maxime injuria partis ita gravissime loquitur: « Divitias quas devoravit vomet, » etc. Nescio an eo respererit doctissimus omnium litterarum Sidonius *lib. 1, Epist. 7*, de Arvando loquens, qui e florenti et honoratissimo vite genere didicerat: quem ait usque ad inimicorum dolorem devenustatum, et « a rebus humanis veluti vomitu fortune nauseantibus exutum. » Que cum ita sit, causa profecto est, cur pii omnes opum appetitionem comprimant, et abhorreant ab hoc loto et facibus, quibus animi inficiuntur et premuntur onere peccatorum, non modo in terram, sed usque ad orbem ire divine obnoxii.

16. CAPUT ASPIDIUM SUGET, ET OCCIDIT EUM LIN-
GUA VIPERÆ.— id est, hauriet pessimum et lethale venenum: aspis enim maxime in capite venenum habet et in saliva; viperæ vero in lingua, ut S. Gregorius notavit. Venenum autem aspidum duo habet, primo dulcissimum est super lac et mel: secundo est omnium maxime exitiosum ac lethale, de quo dicitur *Deuter. xxxii, 33*: « Venenum aspidum insanabile, » quod nullum admittit remedium: estque igneæ ardentisque qualitatis, ideoque hominem succendit, æstuantem reddit, et omnis quietis impatientem. Unde qui caput aspidis sugeret, simul ex una quidem parte summam caperet voluptatem propter dulcedinem quam sentiret; ex alia vero summa inquietudine inflammationem et æstus interiret propter venenum; *sugere* autem, est dulciter cum delectatione ad se trahere tanquam dulcissimum lac, quomodo dicitur infantulus sugere, cum lac dulcissimum ex ubere extrahit, indeque accommodatur ad ea que cum ingenti delectatione sumuntur, ut ad mel, oleum, aquam, quomodo dictum est *Deuter. xxxii, 13*: « Ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. » Si puer pro mamilla caput aspidis sugeret magnam quidem caperet voluptatem, tanquam si lac suavissimum inde experiret; sed simul magno æstu inflammationem maximam profecto contraheret inquietudinem, ut nec dormire quiete, nec stare sine anxietate posset. Eo quid avaro accidat: « caput aspidum sugeret. » Quis ex-

Divitia sunt fortium vomitum.

Venenum aspidum dulcissimum et maxime lethale.

Avarus avidus.

caput
aspidium
sugit.

Dulce est
araro lucrum,
sed no-
xium.

Dives
faciunt
in la-
quam
diaboli.

rem vite sanctimoniam requirerent, insipienter tamen et maligne eos omnibus divitiis exutos voluit; cum ipsemet Deus, qui sua gratia Constantinum imperatorem ad fidem traxit, eidem insipienter, ut Ecclesiam illiusque ministros, singulariter Romanum Pontificem, ejusdem caput, daret; quo adimpleretur illud quod Ecclesie prae-dictum promissumque fuerat *Isai. ix, 16*: « Suges lac gentium, et mamilla regum lactaberis. » Deus tamen, qui hoc operabatur, voluit cautos reddere fideles suos, ut sibi attenderent: divitiis quippe incautis et cupidis venenum esse potentissime succedens et inflammans; eosque qui volunt divites fieri incidere in tentationem et laqueum diaboli. Si igitur istae divitiae, quas Deo operante, disponente et offerente Ecclesia e regum mamilla sugit, *venenum* dictae sint propter incautos et cupidos; quanto magis ille, quas avarus injuste, crudeliter et impie ex pauperum, viduarum, pupillorum simpliciumque mamillis sugit? Venenum ergo *aspidium* sugit, quisquis divitiis inordinat appetit.

Et hinc dicitur: « Venenum *aspidium*, » primo, quia *insanabile*, inter omnia enim venena quae animam inficiunt, hoc insanabilis existit, et minus admittit curationem: nam *I Timoth. vi, 9* « qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli. » Quando avis laqueo est comprehensa irreparabile damnum incurrit: fortis laqueus iste, in quem qui incidit, etiamsi sit apostolus electus a Christo, potestate ejiciendi demonem donatus, particeps corporis et sanguinis illius effectus, ab ipsomet sacerdos ordinatus, non evadit; ut videre est in Juda, qui hoc laqueo irretitus, remansit captivus ad ipsius diaboli voluntatem, ut quidquid ille suggereret fecerit, etiam cum ad ipsamet Dei Filium inimicis suis vendendum incitatus fuit: et tandem laqueo se suspendit *Acor. i, 18*, et « suspensus crepuit medius: » laqueo enim compressus perit, qui in diaboli laqueum incidit. Venenum igitur *aspidium* insanabile. Notum est quod multi scriptores referunt, sub Constantino, cum divina ipsi illucescente gratia ad fidem conversus ingentes divitias amplissimisque rebus Ecclesie applicasset, auditam fuisse de celo vocem dicentem: « Grande nunc venenum in Ecclesia Dei effusum est. » Quo dicto abutuntur heretici ad praetorum et Ecclesie ministrorum divitias, rebus et amplas facultates sugillant, dicentes oportere eos tenere paupertatem, quam apostoli priorisque temporis prelati tenuerunt, qui sanctitate, non pecuniis fuerunt illustres et gloriosi. In quo ipsi quidem, ut forte non immerito in quibusdam prelati majo-

rem vite sanctimoniam requirerent, insipienter tamen et maligne eos omnibus divitiis exutos voluit; cum ipsemet Deus, qui sua gratia Constantinum imperatorem ad fidem traxit, eidem insipienter, ut Ecclesiam illiusque ministros, singulariter Romanum Pontificem, ejusdem caput, daret; quo adimpleretur illud quod Ecclesie prae-dictum promissumque fuerat *Isai. ix, 16*: « Suges lac gentium, et mamilla regum lactaberis. » Deus tamen, qui hoc operabatur, voluit cautos reddere fideles suos, ut sibi attenderent: divitiis quippe incautis et cupidis venenum esse potentissime succedens et inflammans; eosque qui volunt divites fieri incidere in tentationem et laqueum diaboli. Si igitur istae divitiae, quas Deo operante, disponente et offerente Ecclesia e regum mamilla sugit, *venenum* dictae sint propter incautos et cupidos; quanto magis ille, quas avarus injuste, crudeliter et impie ex pauperum, viduarum, pupillorum simpliciumque mamillis sugit? Venenum ergo *aspidium* sugit, quisquis divitiis inordinat appetit.

Secundo divitiae dicuntur esse *venenum aspidium*, quia simul cum dulcedine quae delectant habent ardorem quo inflammant, et sui amatores faciunt aestuantes: quis enim explicit ardorem, quo avarus inflammatur, torquetur, sollicitatur, anxias curas sustinens, quibus noctu dique lancinatur, nullam quietis partem capiens, assidue timens, atque animo revolvens, si talis creditor deficiat; si insulores ejus futuri sint fideles; si navis submergatur; quomodo et ubi triticum carius vendi poterit; quomodo servari possint merces in tempus quo solae in nudinis apparent; quomodo premium illarum augeat; cui negotio pecunias exponat, etc. Hos B. Isidorus Pelusiota lib. II *Epist. 233*, comparat miserae illi feminae, quam *Gorgonem S. Augustinus* lib. XVIII *De Civ. cap. xxi*; *Medusam* alii vocant cujus omnes capilli serpentes erant aperto ore in omnem partem inhiantes ignemque spirantes, ad indicandam anxietatem, qua variis et innumeris tanquam capillis, crudelibusque et diris tanquam serpentibus, curis et sollicitudinibus anguntur: idcirco miseri perpetuo fliment, quaerunt, sperant, machinantur circa ea quae vendenda, emenda, mutuanda, recuperanda et condenda sunt, qualis esset animus illi qui pro capillis viperas aut serpentes caput summo mordentes haberet? Tali ardore successos quosdam contemplantur Deus grandi anxietate sollicitos dicentes *Amos. viii, 3*: « Quando transibit messis, et vendimus merces; et sabbatum, et aperiemus frumentum: ut imminuamus mensuram, et augemus sicutum, et supponamus stateras dolosas: ut possideamus in argento egenos, et pauperes pro calcamentis, et quisquillas frumenti vendamus? » Haec prosequitur S. Augustinus serm. 22 *De Verb. Apost.* considerans hujusmodi hominem inter avaritiam et pigritiam aut necessitatem naturae: pigritia enim dicit: Dormi, id enim ex-

Divites
instar
veneni
aspidis
avaros
faciunt
aestare.

Dives
plurimis
torquetur
curis.

Quale
sint avarorum
di-
viti-
um
cogitatio-
nes.

igitur necessitas; avaritia dicit: Surge: pigritia dicit: Noli pati frigidus dies; avaritia dicit: Tolera in mari etiam tempestates: illa dicit: Quiesce; ista non sinit quiescere; jubet non solum ut procedat, sed et naviget trans mare, et quaerat terras quas ignorat, etc. Ex alia igitur parte voluflatem capit propter lucrum, ex alia vero grandi flamma succensus plenus est sollicitudinibus. Vere itaque miser *caput aspidium sugit*, dum se lac e divitiarum uberibus haurire putat. Aliam porro tropologiam vide apud S. Gregorium lib. XV *Moral. cap. ix*, ubi *caput aspidis* exponit esse latentes daemonis suggestiones; *linguam vero visperae* violentas tentationes.

17. NON VIDEAT RIVULOS FLUMINIS, TORRENTES MELLIS ET BUTYRI. — Novis adhuc dicendi tropis eandem pergit sententiam amplificare, docens indignum videri impium, qui prosperitatem more rivi affluentem, et rerum delectabilem copiam instar fluenti mellis ac butyri exuberantem obtineat: nota enim similitudinis, ut recte Sanctus observat, juxta Hebraeorum idioma hoc loco ommissa est. In torrente autem et rivulo rerum significatur perennis abundantia, sunt enim rivuli fluminis rivuli aquae perpetuo fluentis, *g. d.* Fuerunt quidem olim tibi, o Jobe, torrentes lactis et mellis sicut rivuli aquae, sed deinceps non erunt. Abundaverat enim *Jobus*, ut in principio vidimus, his maxime rebus quas curant agricolae, cum multos haberet pecorum armentorumque greges, multa juga boum, et copiosam servulorum familiam, quibus illarum tot rerum curam et administrationem commendavit; eumque mellificum inter rusticas curas extrema non sit, ut docent quotquot de agricolarum negotio praecipia tradidere, qui de apibus non pauca dicunt, neque illarum studium segnitur commendant; non est verisimile *Jobum* hanc abiecerit curam, cum ex illa non exigua proveniant emolumenta, neque magni fiant in ejus tractatione sumptus. Cum autem id tam hinc Sophar quam illius amicis videatur esse propositum, ut ad diaboli votum *Jobum* exagitant, et illa esse putent impietatis argumenta, quae *Jobo* post tantam rerum abundantiam contigisse vident bonorum commoditatumque naufragia; defuturos esse dicunt impio atque tyranno mellis butyrique torrentes, quia illos jam *Jobo* exaruisse viderant.

Eadem metaphora in Scriptura sacra *Ezod. iii, 3*, saepe legitur terram manare lacte et melle, id est, in ea lactis et mellis maximos esse proventus. Est autem proverbialis et hyperbolica loquendi forma, ut bene *Delrius* noster notat in *Adag. sacris Vet. Test. adag. 61*, qua fatentur omnes describi terram cunctae suavis alimoniae copia refertissimam; aliter tamen atque aliter hoc explicant. Non probandum tamen, quod quidam restringant ad pasca laudatissima plena lactiferis animalibus, et ad violaria rosetaque et silvas floriferas, aptas mellificio apicularum, cum satis

constet Judeis et Idumaeis etiam fuisse copiam eorum, quorum lacte non abebantur; et *Jonathae* historia *I Reg. cap. xiv, 23*, satis doceat, etiam in salibus Judaeae mellis copiam reperit. Praeterea olivetarum et vindemiae proventus major quam mellis et pretiosior habebatur: cur igitur terra non aequè dicitur vino et oleo manasse? Puto igitur cum *Delrio* nostro *mellis et lactis* nomine caetera etiam edulia significata: convincitur id ex lib. *Num. cap. xiii, 28*, ubi aiunt exploratores: « Venimus ad terram, ad quam misistinos, quae revera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest; » sed hi nec lac, nec mel, sed botrum et similes fructus adiecerant.

Hegesippus lib. III *De Excid. Hieros. cap. vi*, quod de lacte et melle dicitur ad aquarum dulcedinem refert; et vult promissionem Dei de terra fluente lac et melle omnino mysticum fuisse, et de resurrectione intelligendam. Credo dicere voluit de caetera terra promissionis; fateor analogico sensu, non litterali. Quo pacto etiam divus Hieronymus interpretandus epist. 129 *ad Dardan.*, ubi negat quod de fertilitate et felicitate terrae in sacra Scriptura leguntur secundum litteram occidentem accipienda: voluit nimirum tantummodo negare, ut ratio ab eo subjuncta indicat, in ea rivus lactis et mellis, quales poetae fingunt fuisse in seculo illo aureo quod fabulantur, et formulis loquendi e Scriptura mutatis describunt. Hinc illud mutatum a poeta nescio quo ex *Sibylla*,

Flumina jam lactis jam flumina nectaris ibunt.

Item Virgilius canit *Ecol. 4*:

Et dura quercus salubant rossida mella.

Porro ex illis sacrae Scripturae locis daemon divinitatem accupatus, praestigis simulavit lactis et aquae, et mellis et vini fontes. *Euripides* *Baroch. de aqua* quidem et vino:

Θύραρον δὲ τῆς λαλοῦσας ἰκανὸν εἰς πύργον,
ὄβον θρασύθεν ὄβωτος ἐκαστὸν ἄνθρωπον.
Λίαν δὲ κέρηρα εἰς πύλον καθύπευθε γῆς,
καὶ γὰρ χύμας ἔκαστος ὄβωτος ὄβωτος:

Tam una corpore thyro verberet petram,
Unde rontelibus aquae pressilibus humor;
Alia autem foratam demisit in terra solam,
Et isthuc mor fontem vini emisit Deus.

De melle vero et lacte ait:

Ὅσαι δὲ λευκοὶ πύργωτος πύβος παρῆς,
ἀκροῖσι βακτύλασι διαμύσσαι γῆθον,
Γάλατος ἰσχυρὸν ἔργον ἔκ δὲ κωνοῦν
ὄβωτον φραγῆται μέλιτος ἰσχυρὸν ἔργον:
Quibus denique nivei lactis erat desiderium,
Sammis digitis accidentales solum,
Mellificis guttibus habebat: pero ex hederacibus
Thyrisis flumina stabant mella dolcibus.

Et brevius:

ἔκ δὲ γάλατος πύβος,

neo fructum aut delectationem ex his capiet, illico illas deserentibus, puta illud *Eccle. v. 9* : « Avarus non implebitur pecunia. et qui amat divitias fructum non capiet ex eis. » In eundem sensum Hebraeus et Septuaginta reddunt, *in hebrea dicitur et obliata, in desiderio suo non satietur*, id est, volit et desiderii sui non erit comes.

Avarum de desideria invidiosa et stulta.

Jam vero si liceret in istiusmodi hominis cor ipsum ingredi, et latebras animi penetrare, quæ et quanta et quam miseranda videremus? Quæ desideria, quas affectiones, quæ bella, quas stultitias, quam inopiam mentis, quam exanimationem, quæ supplicia, quæ terrorelementa, quot infanda crimina, quot labe turbulente conscientia, quot mortes? S. Paulus ait I *Timoth. vi. 9* : « Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, que mergunt homines in interitum et perditionem; » qui locus est pulcherrimus, in quo tanquam luculenta in tabula bonis coloribus grandia mala et plurima representantur, quæ in animis avarorum existunt; quod ait « desideria inutilia, » mihi dubium nullum est quin noster interpret legenti *inobediens, avortiva*; sed jam in Græco habemus *avortiva, desideria stulta*, fatuas cupiditates, vecordes animorum appetitiones: utrumque verum est. Desideria illa seu cupiditates eorum qui vehementer in opes inhiant sunt *avortiva* simul et *stulta*, *inutiles et stulta*; et ideo maxime stultæ, quod sine fructu et utilitate isdem homines cruciantur: sic ille in Evangelio opulenta sua ebris atque æstusans incredibili habendi siti et cupiditate stultus a Salvatore dicitur *Luc. xii. 20* : « Stulte, hæc nocte repetunt animam tuam. » In Græco est *stultus*, quod *stolidum fatuamque* significat, a mente et prudentia et consideratione derelictum. Illorum stultitiam egregie illustrat S. Chrysostomus *hom. 7 in Coloss.*, et insolentissima desideria, quibus incredibiliter insanunt, ait superare poetica monstra fabulis otiosorum hominum celebrata: Quas, inquit, nugas non sibi describunt magis quam qui hippocentaurus effingunt et chimeras et serpentipedes, et scyllas et monstra videres eos effingentes. Addit paulo post illic eo venire dementia, ut vellent et terram esse auream, et parietes aureas, fortasse et cœlum atque aerem ex auro; quæ plane sunt *inobediens avortiva, desideria stulta*, quæ in capite atque pectore ut in monstrorum officinis de die sibi et de nocte fingunt, ibi odunt et montes aureos, et palatia gemmea, et honores illustres, et fortunæ amplitudinem omnium opinione majorem: ibi contra dubias lites horribilesque jacturas, naufragia, pericula, ædium inflammationem, prediorum vastitatem, fures, milites et ruina effingunt: sic quotidie inutilibus cogitationibus *æde miserere* jactantur, laecerant, donec in bonis perituros inexpectata mors excipiat.

Avari plerumque magis et divites sibi fine quaerunt.

Tropologicæ S. Gregorius *lib. XV Moral. cap. xii* : « Venit, inquit, iniqui avaritia est, quia in ipso colligitur quicquid perverso desiderio gluttitur. Liqueat vero quia avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur: nam more ignis, cum ligna quæ consumat acciperit, accrescit; et unde videtur ad momentum flamma comprimî, inde paulo post cernitur dilatari; et sepe omnipotens Deus cum avara menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppeteret, et postea per ultionem subtrahit, ut pro eis debeat supplicia æterna tolerare; unde et subditur: *Et cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit*: majoris quippe iracundiæ est, cum hoc tribuitur quod male desideratur, atque inde repentina ultio sequitur, quia hoc quoque obvenit, quod Deo irascente concupivit. »

Veneris

21. NON REMANSIT DE CIBO EJUS: ET PROPTEREA NIHIL PERMANEBIT DE BONIS EJUS. — Communis est omnium ferme interpretum sententia accusari hic hominis avari inhumanitatem et ineluctantiam, quem neque aliorum inopie miseret, neque ex suis bonis aliquid facit reliquum, quod ad sublevandam aliorum necessitatem impendat; sed omnia quæ vel accepta a parentibus, vel ipse malis congregavit artibus, in suas contulit delicias; et dum lantis indulget epulis poculisque frequentibus, quid alii patientur neque videt, neque si videat, quidquam habet doloris aut pensis. Propterea Deus ne tot opes unus nebulonis abdomini ac libidini serviant justissimo judicio faciet, ut illa male pereant, et ab avari atque ineluctantis tyranni potestate et sinu ad alienos usus et potestatem abeant: quibus verbis, ut notavit D. Hieronymus, Jobum vellicat Sophar, quasi aliena per vim et fraudem vendicavit sibi, et totus contra miserorum, quos spoliavit omnibus vitæ subsidiis, necessitatem et fletus obringerit. De quo ita S. Hieronymus ad hunc locum: « In humanitatis Jobo notam inurit, eo quod de abundantia mense suæ nulli peregrino vel hosti refectionem præberit. Sed fallitur Sophar, quia S. Job dicit: *Si comedi buccellam solus*, » etc.

in quo non remansit cibum spiritibus bona sua perdat.

Mystice hunc versum de indigne communicantibus, in quibus nil ex spiritali cibo remanet, illa pulchre exponit Baæza *noster tom. III, lib. XIV, cap. x*: Nihil, inquit, in te habitantis Christi ostenditur in verbis, in operibus, in vita convivium subsequenti? Sane cave ne tibi tantus cibus in perditionem cedat. Aiebat Job: « Non remansit de cibo ejus, et propterea nihil permanebit de bonis ejus. » Cibis se implet quis divinis, crebro assidet sacre mensæ; quid inde? eadem semper macie languet, simili modo fetet ore, manus dissolute sunt quasi nihil gustarit, quasi nihil comederit: fallar, si omnia ejus bona perditum non eant. Guaricus abbas *serm. 2 De Resurrec.* ait: « Nihil prorsus ex illis retinens, non saporem in sermonibus, tanquam gustum in tactibus; non virtutem in moribus, tanquam succum in visceribus; sed dum statim totum per inacta vel securilia revomit, gratiam sibi in iram convertit. » En

colligitur quicquid perverso desiderio gluttitur. Liqueat vero quia avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur: nam more ignis, cum ligna quæ consumat acciperit, accrescit; et unde videtur ad momentum flamma comprimî, inde paulo post cernitur dilatari; et sepe omnipotens Deus cum avara menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppeteret, et postea per ultionem subtrahit, ut pro eis debeat supplicia æterna tolerare; unde et subditur: *Et cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit*: majoris quippe iracundiæ est, cum hoc tribuitur quod male desideratur, atque inde repentina ultio sequitur, quia hoc quoque obvenit, quod Deo irascente concupivit. »

inquit avaritia.

Dona nobis irascitur cum concedit quod male desideramus.

22. CUM SATIATUS FUERIT ARCTABITUR: ESTUABIT, ET OMNIS DOLOR IRRET SUPER EUM. — Sanctius noster hic aliquid allegoricum agnoscat: cum enim proxime egisset Sophar de tyranni deliciis, et quomodo in ea blandimenta, quæ sunt a vino atque epulis, se totum effunderet; addit nunc dolores, et æstus, quos adfert secum immoderatus ciborum usus, quibus venter infarcitur atque distenditur, eruditates patitur et angores, insomnes ducit et molestas noctes. Neque aliquid sonat ab homine, qui se intemperanter poculis explevit, nisi ructus, sudor et gemitus, et continens quoddam et amarum vus; in quo significantur belle ea incommoda quæ abesse non solent ab iis qui aliena rapiunt, et domus suas ornatas esse student aliorum exuviis, et cibis se et poculis totos ingurgitant. « Cum satiatus, inquit, fuerit; » juxta Hebræum Cajetanus et Vatablus legunt, *cum impleverit sufficientiam suam*; quod, quantum existimo, rem totam declarat: nunquam enim avarus et alienorum appetitor satiatus est, sed juxta tritum illud:

Ver. 21. De cibo impudens concupiscit pauperem.

Ver. 22. Heliosis supplicium et angor.

In quo non remansit cibum spiritibus bona sua perdat.

Avarus post sleepas divitias angustabitur.

En Periculo sum est.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. De quo graviter Ecclesiastes *cap. v. 9*: « Avarus, inquit, non implebitur pecunia; » dicitur tamen satiari, quando impletur sufficientia ejus, quo nomine voluit exprime thecas, arceas, cellaria, horrea, aulas, domos, quas servandis divitiis et facultatibus preparaverat: quando hæc omnia plena erunt et redundantia, ut amplius quid capere non valeant, tunc *arctabitur*, vel, ut in Hebræo est,

in vita ostendimus: sepe regali fruimur mensa, et nunquam non serviliter vivimus: sepe de spiritali petamus, et nunquam non carnales sumus. Severe, sed vere, dicebat Paulus *Hebr. vi. 7*: « Terra sæpe venientem super se bibens inebrem, et generans herbam opportunam illis a quibus collitur, accipit benedictionem a Deo; proferens autem spinas ac tribulos reproba est, et maledictio proxima, cujus consummatio in combustionem. » Qualis terra es tu, homo christiane, homo religiose, homo sacerdos? es quidem terra sæpe bibens venientem inebrem, sæpe bibens celestem rorem sanguinis divini; quod si tantam rigationem fructibus non exprimas, sed sterilis maneat, sed spinas proferas, maledictio proxima es, cujus consummatio in combustionem. Merito Simeon Junior *Orat. 2*, in eos invehitur, qui post divini cibi gustum in peccata relabuntur, dicens: « Cur qui divinum mysterium cognovit et accepit non cavet? lapsus hunc Adami lapsu minorem dicere non potes: ille enim si Deum esse in se novisset, de fructu prævaricationis non gustasset. » Non credit bonus Pater, quod Adamus, si semel in se Deum susceperet, posset postea vitulos fructus degustare; indeque nostram malitiam exaggerat Adami peccato majorem, ut qui Deum in nobis suscipientes adhuc currimus ad voluptates et lapsus.

22. CUM SATIATUS FUERIT ARCTABITUR: ESTUABIT, ET OMNIS DOLOR IRRET SUPER EUM. — Sanctius noster hic aliquid allegoricum agnoscat: cum enim proxime egisset Sophar de tyranni deliciis, et quomodo in ea blandimenta, quæ sunt a vino atque epulis, se totum effunderet; addit nunc dolores, et æstus, quos adfert secum immoderatus ciborum usus, quibus venter infarcitur atque distenditur, eruditates patitur et angores, insomnes ducit et molestas noctes. Neque aliquid sonat ab homine, qui se intemperanter poculis explevit, nisi ructus, sudor et gemitus, et continens quoddam et amarum vus; in quo significantur belle ea incommoda quæ abesse non solent ab iis qui aliena rapiunt, et domus suas ornatas esse student aliorum exuviis, et cibis se et poculis totos ingurgitant. « Cum satiatus, inquit, fuerit; » juxta Hebræum Cajetanus et Vatablus legunt, *cum impleverit sufficientiam suam*; quod, quantum existimo, rem totam declarat: nunquam enim avarus et alienorum appetitor satiatus est, sed juxta tritum illud:

Avarus post sleepas divitias angustabitur.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

De quo graviter Ecclesiastes *cap. v. 9*: « Avarus, inquit, non implebitur pecunia; » dicitur tamen satiari, quando impletur sufficientia ejus, quo nomine voluit exprime thecas, arceas, cellaria, horrea, aulas, domos, quas servandis divitiis et facultatibus preparaverat: quando hæc omnia plena erunt et redundantia, ut amplius quid capere non valeant, tunc *arctabitur*, vel, ut in Hebræo est,

angustia erit ei, et tunc *æstuabit*; quo vocabulo summam inquietudinem solet scriptura significare, quomodo dictum est in libro Judith *cap. xii. 29*: « Videns Achior captus Holofernis angustatus præ pavore cecidit in faciem suam super terram, et æstuavit anima ejus. » Similiter in *Apoc. xvi. 8*, de angelo effundente phialam scriptum est: « Datum est illi æstu affligere homines et igni: et æstuaverunt homines æstu magno, » etc.: hoc facile intelligit, qui consideraverit hominem magnis flammis succensum, qui præ doloris vehementia nullam quietis partem capere possit; sed ipsum S. Gregorium has avari angustias elegantissime describentem consule *lib. XV Moral. cap. xii*, ubi graphicè illas describit.

Huc concinit illud Sapientis proverbium *Eccle. v. 11*, quod ex professo sanctus expendit Ambrosius *lib. De Nab. cap. vi*. « Dulcis est somnus operanti; saturitas autem divitis non sinit cum dormire: » somnum vocat *dulcem*, qualis a poetis Græcis dicitur *νιδυς*, qui se placide et suaviter in sinum animi insinuat; quem Themistius apud Stobæum *Serm. 119*, ait esse *παιδιον φρονου*, nostrorum *affectuum suavissimum*, qui infusa dulci voluptate ægritudinis et doloris sensum exstinguit. Tertullianus *lib. De Anima, cap. xliii*, appellat « recreatorum corporum, redintegratorum virium, probatorem valentidinum, pacatorem operum, medicum laborum; » Cæro *lib. II De Divitiis*, « profugium omnium laborum et sollicitudinum: » neque enim, ut notavit egregie D. Augustinus *in Psalm. lxxi*, in hoc fragili et imbecillo corpore diu anima vigere posset continuo motu actionibusque exercita, quin labori et fatigationi succumberet: « Ideo, inquit, Deus donavit somnum, quo reparatur membra corporis, ut possint vigilanter animam sustinere: » ideo Sicyonii, ut Pausanias in *Corinth.* refert, somnum pingebant leones domantem; quoniam nullus tam sævus dolor qui non somno sopiatur. Hic dulcis est homini operanti, sua sorte contento, viventi ex labore suo, ut eleganter describit S. Chrysostomus *lib. De Virgini. cap. lxx*, expendens quam quiete, secure dulciterque dormiat homo pauper post laborem, quam nulla cura infestat: « saturitas autem divitis non sinit eum dormire. » Hunc ergo somnum dulcem et necessarium gratissimumque nature levamentum ipsa satiatis intercepti, fugat et aufert: « Quomodo enim, inquit S. Ambrosius *in Psalm. i*, dormire potest, qui sollicitam auri exercet custodiam, dama formidat; qui luca cogitat, qui usuras computat, qui hypothecas numerat? » excitat eum cupiditas, excitat cura per vigiliam aliena rapiendi, torquet invidia, moxa vexat, sterilitas proventuum infœcunda perturbat, sollicitas abundantia: sicut ille *Æves* tunc vigilantior redditus fuit, quando abundantiores fructus ager tulit, quem audias anxium quærentem: « Quid faciam? » etc. Ex irrigua terra, inquit S. Gregorius Nyssenus *lib. De Opific. cap. xii*, vapo-

Somnus nature levamentum.

Somnus dulcis operanti.

Saturitas somnum impedit.

Deo illum conservante ad eternam impiorum punitionem : ita Philippus, S. Gregorius, Olympiodorus et Origenes. qui postremi duo ignem etiam accipiunt pro stimulo conscientiae; Chaldaeus vertit *ignis gehenne*. Nec tamen solus impius devorabitur, sed et quicumque fuerit relictus in tabernaculo ejus, ut puta, filii, uxor et familiares, quos reliquit heredes, pari poena affligentur. Significat summam imminere vastitatem impio, sicut alibi *Deuter.* cap. xxxii, 20 dicitur simili hebraismo: « Clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt. »

Qualis sit inferni locus.

Ceterum hunc inferni ignem obscurum simul et inextinctum, quo impii perpetuo excruciantur, graphice nobis describit S. Gregorius lib. IX *Moral.* his verbis : « Illa ultrix flamma transactorum vltiorum concrenamentum habet, et lumen non habet : quia illos quos gehenne flamma devorat et visione veri luminis caret, ut foris eos dolor combustionis cruciat, et intus poena excidit obscurat : quatenus qui auctori suo corpore et corde deliquerunt, simul corde et corpore puniuntur, et utrobique poenas sentiant; qui dum hic vivent pravis suis delectationibus ex utroque serviebant. Quisquis ergo ad toleranda inferni mala descendit, nequaquam ad lucem alterius rediit : quia nequaquam ultra misericordia parentis liberat, quos semel in locis pœnalibus iustitia iudicantis damnat. » Non dissimili ratione S. Basilus in *Isai.* cap. v. inferni locum et ignem, in quo dives epulo cruciatur, depingens : « Inferni, inquit, regio locus quidam est communis in terrae repositus medullis, obscurus ab omni parte et obumbratus : hic itaque dives erat non vulgari in loco, sed in graveolenti atque obscuro igne inferni versabatur. Duplici enim vi praeditus cum sit ignis, calefactiva nempe et illuminativa, acerbis ejus et ad supplicia idoneis qualitatibus excruciatas debitas solvit poenas; altera vero illuminativa vi gaudis letitiaeque accommodata desultus. Unicuique enim sua vita in supplicia laboraque convertentur, nobis se incendii materiam exhibentia; animique passiones eorum qui in infernum demerguntur facularum instar et ignis scintillarum accendentur, ut propriis et voluptatibus congruenta quisque supplicia demetat. » Similia passim habent alii Patres ubi de inferni supplicii agunt. Sensus itaque est, q. d. Ignem patientur damnati qui adurat, neque tamen tenebras pellat. Tum etiam ejus naturae erit ille ignis, qui non eget fomento, neque pabulo, sed seipso nutriatur, ut perpetuo et sine intermissione torquere valeat impios. Porro illud,

Damnati morientur ubi vellet vivere, et ubi vivunt ubi vellet mori.

APPLIGETUR RELICTUS IN TABERNACULO SUO, — exponit Gregorius de tabernaculo corporis, q. d. Ut in aeternum pati possit aeternum vivet, sic enim comparati sunt inquit, ut hanc vitam ament, neque illam nisi inviti perdant : nullum non faveant lapidem ut vitam protendant; nihil non faciunt ut in aevum vivant. Quid igitur Deus? de-

trudit eos in inferna loca, ubi omnium malorum congeriem simul perpeliuntur; dum cruciantur mortem expectant, neque inveniunt; et vita eorum asservatur, ut semper habeant quo semper torqueri possint. Itaque dum vivunt vitam amant, neque tamen diu illam protendere possunt; quin imo peccata ipsa vitam avertunt, et mortem maturant, atque ad interitum urgent : at vero in infernum detrusi vitam odio habent, et mortem exoptant, neque tamen inveniunt. Optime ergo ait : « Affligetur relictus in tabernaculo suo, » quia dira patietur, et quae morte inferre possent; neque tamen peribit, ut semper pati possit : audi verba S. Gregorii : « Hic, inquit, vitam relinquere non vult; et tamen ab ea abstrahitur : illic eam relinquit appetit; et tamen in ea propter supplicia servatur. Ad augmentum itaque tormenti et hic e corpore nolens educitur, et illic in corpore tenetur invitus. »

27. REVELABUNT COELI INIQUITATEM EJUS: ET TERRA CONSURGET ADVERSUS EUM, — id est omnibus innatescet ac manifesta erit iniquitas ejus : sicut enim impius dum suae obsequitur libidini caelum terramque offendit, et in suum caput quodammodo laecessit, sic in illius exitum utrumque conspirabit. Revelabunt igitur caeli iniquitatem ejus quam conspexerunt, et terra, quae monstrum hoc indignabunda tulit; revelabunt autem scelera ejus, nempe puniendo illa, eorum quidem tempestatibus, terra vero infecunditate : ita Tirinus noster. S. Augustinus hic caeleste iudicium agnoscit, primo, quia nimirum caeli aeri in impios vibrant procellas, ventos fulminaque, ut patet in Sodoma et Gomorraha, quae caelesti igne perierunt; interdum etiam caeli aves revelantur peccata, quemadmodum de avibus Ibiici ultricibus narrat Phitarachus lib. *De Sera Num. vind.* Unde Olympiodorus ait Sophorem hic tacite Jobe expressere vindictam caelestem, qua greges ejus de caelo tacte interierunt; filii autem domo, quae flatu aereo conquassata fuit, ruente oppressi sunt; boum vero ac camelorum armenta, hostibus ex inferna regione irrumpentibus caeca fuerunt. Secundo, caeli scilicet sideres uti interdum jam, ite vel maxime intulimus in hunc mundum, haud dubium quin nec auferre quid possumus; » a quo Seneca magni viri iudicis *Epist.* 102, pulchram illud didicerat : « Quidquid circa te jacet rerum tanquam hospitalis loci s. rebus spectat. Transeundum est : excolit cedentem naturam sicut intrantem. Non licet plus effere quam intuleris. » Sed pulcherrim ad citatum *Psalmi* locum S. Ambrosius : « Gloria, inquit, saeculi non descendit cum peccatore; sed gloria virtutis ascendit cum innocente. » Illam igitur saeculi gloriam querunt infideles, quae non descendit cum illis, siquidem dum moriuntur non accipiunt multiplicatam gloriam domus suae; sed cum virtute praedito, dum is ascenderit coas-

Ver. 28.

Calli es terra suo more impios accensant et ulciscuntur.

Improberrimum tandem iniqua coram illa revelatur.

28. APERTUM ERIT GERMIN DOMUS ILLIUS, DETRAHENTUR IN DIE FURORIS DEI. — Explicatio est superioris versus, et ostendit qualis futura sit illa revelatio, quae fiet a caelo et terra, quando in hominem impium ad divinum imperium suas exerent vires : revelabitur enim undenam lucente domus germinum proveniret, id est laeta atque pretiosa suppellex, et ornamenta alia, atque opes eximia, quae tyrannos et principes excimunt a turba, et in heroum ordinem et splendorem evehunt. Tunc autem ubi constitit, quibus sive fraudibus sive injuriis laecessat fuerit illa rerum abundantia et gloria, nemo erit qui in illum spiritus non concipiat hostiles, et quasi naturae monstrum et communiem hostem non insectetur et exagitet; quod tunc accidit, quando Deus, qui ad illud usque tempore dissimularat furemque compresserat, suos in peccatorum auleos exeruerit, et ab excelsis ad infimum usque gradum vana illius nomina et furtiva ornamenta detraxerit. Tunc enim, ut in Hebraeo est, *migrabit proventus domus ejus, defluent in die ira ejus*, id est, omnes divitiae proventusque amplissimi, quibus in vita redundavit, in morte defluent aquarum instar, quae ex monte in vallem magno impetu et quam celerrime decurrunt : « quoniam, at David ait *Psalm.* XLVIII, 18, cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus, » ubi non sumere omnia idem est quod omnia relinquere, atque ab omnibus rebus imparatum ex hoc mundo educi. Huc spectat etiam illud S. Pauli I *Timoth.* vi, 7 : « Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quin nec auferre quid possumus; » a quo Seneca magni viri iudicis *Epist.* 102, pulchram illud didicerat : « Quidquid circa te jacet rerum tanquam hospitalis loci s. rebus spectat. Transeundum est : excolit cedentem naturam sicut intrantem. Non licet plus effere quam intuleris. » Sed pulcherrim ad citatum *Psalmi* locum S. Ambrosius : « Gloria, inquit, saeculi non descendit cum peccatore; sed gloria virtutis ascendit cum innocente. » Illam igitur saeculi gloriam querunt infideles, quae non descendit cum illis, siquidem dum moriuntur non accipiunt multiplicatam gloriam domus suae; sed cum virtute praedito, dum is ascenderit coas-

Omnis in morte descendit.

corbebit : ita S. Gregorius et Polychronius. Omnis itaque natura cum eo qui Deo est inivus inimicitias geret, et partem quidem malorum a caelo accipiet, contra eum pugnantem Deo; partem vero a terra, invadentibus hominibus : et caelum quidem ipsum ejus regeto iniquitates, ejusdem facinora divina ultione propalam collocante, cum sceleribus supplicium fuerit divinitus constitutum : ipsaque terra instructis armatisque copiis decertabit; juxta illud *Sap.* v, 18 et 21 : « Et accipiet armaturam zelus illius, et armabit creaturam ad ultionem inimicorum : et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. »

29. HEC EST PARS HOMINIS IMPII A DEO, ET HEREDITAS VERBORUM EJUS A DOMINO. — Hanc, inquit, Deus vicem referet impio viro, has poenas ab eo sumet pro verbis iniquis et blasphemis quibus Deum contemnebat, quod cum toto annos patienter ferret, et benigne, ut ad saniores mentem rediret, expectaret; hanc scilicet hoc causam impii non venientur dicere, aut secum cogitare *Psalm.* xcii, 7 : « Non videbit Dominus, neque intelliget Deus Jacob, » Partem autem posuit proportionem hebraea phrasi; quam etiam partem David impiis hominibus tribuit dicens *Psalm.* x, 6 : « Pluet super peccatores laqueos : ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calcis eorum. » Ecce tibi quid contumeliosa impiorum verba hereditant a Domino, nimirum quod caeli revelent iniquitatem eorum in diem furoris Dei, quando omnes penarum procellae in caput impiorum effundentur : haec est pars, portio et merces impio reddenda a Deo, haec est operum, per metonymiam Hebraeis usitata, dicitur vero hereditas operum quae reponditur operibus. Pro Domino autem Septuaginta legunt *πᾶσι τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ἢ ἐπιστοπῶ* seu superintendente, aut visitatore; quod nomen satis quadrat iudicio Dei, de quo mentio facta est : venit quippe ut speculator, explorator, censor, visitator, ut omnia discutiat, et suo rem quamlibet loco reponat. Et ad hunc modum Sophar orationem explet, in qua profecto non pauca selecta et sapiente viro digna effatus est; at quod ad Jobum attinet, quem pugnisse videtur, impertinens et prolixus sermo fuit, cum Jobum impietas nulla, iniustitia nulla, intemperantia nulla, vitium vitium ex iis quae sunt obiecta fedasset : quod a lectione sepius recolendum, ne male connectat, et ut viro innoxio culpam impingi non debere animadvertat.

Ver. 29.